

HOLANDSKI VOJNICI NA BRIJUNIMA (1617.)

Analizirajući dva kraća dokumenta pronađena u Državnom arhivu u Veneciji, u fondu hitnih poruka koje su Senatu slali providuri Terraferme i pomorskih posjeda, autor je u ovom prilogu podrobno obradio vrlo zanimljivu temu o nazočnosti holandskih vojnika u Istri 1617., dakle tijekom Uskočkog rata. Ukazao je na neke probleme koji su s njima bili povezani, kao i na moguća rješenja koja su mletački dužnosnici predlagali, a koja je valjalo provesti. Iz različitih su razloga plaćenici ponekad bili vrlo problematični te je država morala voditi računa kako ih najbolje iskoristiti.

Ključne riječi: Brijuni, holandski vojnici, 17. stoljeće

1. Nazočnost holandskih vojnika u Istri

Važno poglavlje istarske prošlosti u doba Uskočkog rata (u godinama prije njegova početka, kao i tijekom samog sukoba) predstavljaju podaci o mletačkim plaćenicima jer su te postrojbe bile sastavljene od nevjerovatno raznolikog etničkog mozaika. U njima su služili ne samo Europljani (glasoviti su bili švicarski, njemački i korzikanski plaćenici u službi Mletačke Republike) nego i galijoti i veslači iz Azije i sjeverne Afrike. Tim su se vojnicima popunjavale sve važnije utvrde na obalnom i kopnenom području mletačke Pokrajine Istre, od Kopra na sjeveru do Pule na jugu.¹

Mletačka Republika imala je i veći broj vojnika-plaćenika unovačenih u Ujedinjenim Holandskim Pokrajinama. Njihova nazočnost u Istri dosta je dobro dokumentirana u povijesnim izvorima, iz kojih je uočljivo da su se iskrcavali posvuda po poluotoku. Međutim, unatoč nazivu pod kojim se u vrelima spominju, valja istaknuti činjenicu da se na njihovim smotrama često znalo utvrditi da to nisu uvijek bili pravi Holandani (*olandesi*), nego se radilo o Francuzima, Švicarcima i Grižunima, odnosno i o Nijemcima koji su bili pobjegli iz neprijateljskog tabora, a prepoznata je i nekolicina Talijana, bjegunaca iz istarskih vojnih četa.²

Uspješnim novačenjem holandskih plaćenika Mletačka Republika nedvojbeno je ojačala i poboljšala svoj strateški položaj te povećala broj vojnika na oko 17.000. Međutim, dovodenje holandskih kalvinista izazvalo je prilično žestoko suprotstavljanje katoličkih zemalja Europe, posebice Španjolskog i Napuljskog Kraljevstva, koji su svojom flotom pokušali spriječiti njihov prolazak kroz Gibraltar. Na kraju su ipak, u travnju i svibnju 1617., njihovi brodovi iskrcali plaćeničke vojnike u Veneciji. Carevo upozorenje, izneseno u

¹ Dolazak holandskih plaćenika u mletačku Istru u svojim radovima spominje povjesničar Miroslav Bertoša, *Mletačka Istra u XVI. i XVII. stoljeću*, II: *Društvene strukture, populacija, gospodarstvo*, Pula 1986, 66; Isti, *Jedna zemlja, jedan rat. Istra 1615./1618.*, Pula 1986, 76; Isti, *Istra: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*, Pula 1995, 379.

² Isto.

Sl. 1. Suvremeni pejzaž Velog Brijuna (foto: Slaven Bertoša, 13. 11. 2009.)

pismu papi 8. svibnja 1617., da dolazak tako velikog broja kalvinista ugrožava katoličku vjeru, u Italiji nije imalo većeg odjeka, kao ni više puta ponovljen zahtjev za njihovim udaljavanjem iz tog dijela Europe.³

2. Epizoda iz 1617.

Ovaj se prilog bavi detaljnijom analizom dvaju dokumenata pohranjenih u Državnom arhivu u Veneciji, u kojima su zabilježeni holandski vojnici u južnoj Istri.

Sl. 2. Obala Velog Brijuna (foto: Slaven Bertoša, 13. 11. 2009.)

³ Isti, *Mletačka Istra u XVI. i XVII. stoljeću*, 62, *Isti, Jedna zemlja, jedan rat*, 70-71; *Isti, Istra: Doba Venecije*, 374.

Prvi dokument predstavlja pismo koje je mletačkom duždu 11. travnja 1617. iz Kopra poslao tadašnji rašporski kapetan Bernardo Tiepolo.⁴ U njemu je naveo da je to jutro od povjerenika Mudazza⁵ primio upozorenje da je na Brijune stigao bojni brod s holandskim vojnicima. Imao je razbijen veliki jarbol pa ga je trebalo otegliti. Na njemu su se nalazila deseterica bolesnih vojnika. Rašporski je kapetan odmah pozvao soprakomita Tiepolu te mu zapovjedio da obavi tegljenje. Tiepolo mu je, pak, pokazao upravo pristiglu pisanu zapovijed generala Belegna⁶ da se sve galije koje se nalaze na istarskoj obali odmah mo-

⁴ Tiepolo je bio jedan od najistaknutijih mletačkih dužnosnika u Istri tijekom Uskočkog rata, o kojem najviše i saznajemo iz njegovih triju izvješća poslanih Senatu u Mletke: „Relazione di Bernardo Tiepolo, Capitano di Raspo, di quanto ha operato in Istria nella sua speciale qualità di Vice Generale durante l'anno 1617, anno nel quale ebbe fine la guerra tra Austria e Venezia, detta la guerra degli Uscocchi“, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* (dalje: *AMSI*), II, fasc. 3-4, Parenzo 1886, 70-99; „Relation dell'Illustrissimo Signor Bernardo Tiepolo ritornato di Vice Proveditor General in Istria – letta nell'Eccellentissimo Collegio à dì 4 Settembre 1618.“, *AMSI*, II, fasc. 3-4, Parenzo 1886, 99-106; „Relazione di Bernardo Tiepolo ritornato dall'Istria dopo 35 mesi di governo come Capitano di Raspo e come Vice Generale in Istria“, *AMSI*, II, fasc. 3-4, Parenzo 1886, 106-125.

⁵ Radilo se o Marinu Mudazzu, iako mu se ime u ovome dokumentu ne spominje.

⁶ Bio je to Giusto Antonio Belegno (u nekim dokumentima, poput ovdje analiziranog, zabilježen je i oblik Bellegno), član znamenite mletačke patricijske obitelji koja je pripadala tzv. Novim rodovima (*Casa Nuove*). Prema tradiciji, obitelj je potjecala iz Bergama te se još u davnim vremenima preselila u mletačku lagunu. Pripadnici te obitelji nastanili su se na Rialtu i ondje podignuli crkvu sv. Bartula (*Chiesa di San Bartolomeo*). Pridruženi su mletačkom patricijatu u znamenitoj *Serrati del Maggior Consiglio* 1297., iako se čini da je jedna obiteljska loza taj status dobila nešto kasnije, 1311. Od značajnih pripadnika obitelji svakako je važan duždev savjetnik Filippo Belegno, koji je u tzv. Uroti Tiepolo (1310.) uspio uvjeriti Bajamontea Tiepolu da položi oružje. Marco Belegno postao je 1294. prokurator sv. Marka, Paolo Belegno 1367. izabran je na istu dužnost *de ultra*, drugi Paolo Belegno postao je 1649. također prokurator sv. Marka, kao i 1692. Paolo Antonio Belegno. Alvise Belegno (1539. – 1606.) bio je političar, odvjetnik i književnik. U mnogim mjestima pokrajine Veneto postoje vile pojedinih članova ove obitelji: Villa Belegno (Romano d'Ezzelino), Villa Belegno Erizzo (Marostica), Villa Belegno Marigo i Villa Zane Belegno (Conselve) te Villa Querini Frizier Belegno Erizzo, poznatija kao Ca' Erizzo (Bassano del Grappa).

Giusto Antonio Belegno (Venecija, 1567. – Venecija, 1634.) veći je dio života proveo u mletačkom pomorstvu, što tada više nije bila tako česta pojava među patricijima *Serenissime* jer je u to doba hegemonija Republike na Jadranu bila prilično ugrožena od strane jačih konkurenata. Belegno je najprije bio soprakomit, zatim providur Arsenala, a 1602. – 1603. kapetan protiv uskoka. Na njega je naslovljena *Relatione de' successi di Segna 1601 e 1602 et della morte del commissario Rabatta*, koju čuva Nacionalna biblioteka sv. Marka (*Biblioteca Nazionale Marciana*) u Mlecima. Upravitelj osuđenika bio je od 1603. do 1605., kada postaje jedan od 41 izbornika dužda (bio je to Leonardo Donà). Od 1606. imenovali su ga upraviteljem niza galija, potom i kapetanom. U tim je ulogama najviše vodio računa o pratnji brodova koji su plovili prema Levantu, kako ih ne bi napali i opljačkali uskoci. Godine 1611. bio je vođa Savjeta deseterice (*Capo del Consiglio dei Dieci*), a 1613. savjetnik za četvrt San Marco u Veneciji. Providurom mletačke pomorske flote (*Provveditor d'Armata*) postao je 1615. – 1616. pa se u toj ulozi istaknuo u Uskočkom ratu, boreći se protiv uskoka i nadvojvodinih vojnika, najviše u Istri. Generalnim providurom u Dalmaciji najprije je nakratko imenovan od ožujka do lipnja 1617. (tu se i spominje u ovdje analiziranom zapisu) te je tada privremeno zapovijedao čitavom mletačkom flotom, suprotstavivši se u Jadranu nastojanjima Španjolaca iz Napuljskog Kraljevstva (napuljskog potkralja, vojvode Ossune). U toj se ulozi, međutim, nije baš proslavio pa ga je Senat ukorio i smijenio. Nažalost, ni njegov nasljednik na navedenoj dužnosti, Giacomo Zane, nije se pokazao ništa boljim. Od 1621. do 1622. Belegno je ponovno bio generalni providur Dalmacije, Jadrana i levantinskih otoka. Godine 1626. obnašao je dužnost člana Savjeta deseterice, a 1627. ponovno je postao i njegov vođa. Prokurator sv. Marka *de citra* imenovan je 1628. i to je bila posljednja značajna dužnost koju je vršio (Giovanni Distefano, *Atlante storico di Venezia*, Venezia 2007, god. 1245., 1294., 1367., 1628., 1649., 1692. – knjiga nema numerirane stranice, nego se snalaženje prema kazalima obavlja s pomoću naznake godine; također i: [http://www.treccani.it/enciclopedia/giusto-antonio-belegno_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/giusto-antonio-belegno_(Dizionario-Biografico)/), pristup 18. 3. 2018).

raju poslati prema Zadru jer je kod Korčule primijećeno nekoliko španjolskih bertona⁷. Rašporski kapetan navodi da je ostao zbunjen i u dvojbi čemu dati prednost. No, procijenio je ipak važnijim najprije obaviti tegljenje bojnoga broda, istaknuvši da za tu svrhu u istarskim vodama uvijek mora postojati barem jedna galija. Ona bi, veli mletački rektor, dobro poslužila i za zaštitu Milja te za ostale potrebe koje se svakodnevno susreću. Zato si je uzeo slobodu, kako ne bi učinio propust u obnašanju vlastite javne službe i tekućih potreba, poslati Tjepola da otegli Holanđane, a sve je ostale lađe stavio na raspolaganje generalu Belegnu. Na koncu dopisa napominje da se nada kako se ovakvom odlukom nije udaljio od javne želje da se podanicima osigura ovo i svako drugo zadovoljstvo.

Sl. 3. Val Catena na otoku Veli Brijun (foto: Slaven Bertoša, 3. 5. 2011.)

U drugom pismu, datiranom 13. travnja iste godine, poslanom također iz Kopra, rašporski kapetan Bernardo Tiepolo spominje četvrti bojni brod s holandskim vojnicima koji je na Brijune došao s razbijenim glavnim jedrom, pozivajući se na dopis koji je duždu uputio tri dana ranije. Ova je lađa u otočnu luku ušla s pomoću broda-pilota koji je bio poslao povjerenik Mudazzo jer se u blizini Pirana susreo s Tiepolovom galijom koja je, prema zapovijedi rašporskog kapetana, išla obaviti tegljenje. Dan ranije, dakle 12. travnja, vojnici su se iskrkali te se prilikom smotre vidjelo da ih ima 185 jer ih je tijekom puta umrlo oko 15. Imali su sposobnog i hrabrog kapetana, koji je dovoljno dobro znao govoriti talijanskim jezikom. Svi su zapovjednici sa svojim vojnicima htjeli dobiti neku vojnu zadaću. Međutim, posumnjalo se da su se razboljeli zbog vina koje su pili tijekom ljenčarenja, kada nisu bili u službi. Zbog toga su im svakodnevno organizirali smotre, kako im izvjež-

⁷ Berton je teretno-trgovački jedrenjak s dvjema palubama, visokog, ali ne osobito dugog trupa. Od glavne palube do dna broda prilično je širok, dok je nad palubom znatno uži. Usprkos svojem velikom gazu, berton je dobro jedrio jer je imao osam jedara. Podrijetlo je naziva tog broda sporno; neki smatraju da mu ime dolazi od turske riječi „bortun“ (jer su Turci tako nazivali tip okruglog i širokog broda), a drugi da potječe od pokrajine Bretagne (breton – berton). Josip Luetić, *1000 godina dubrovačkog brodarstva*, Zagreb 1969, 65; Radovan Vidović, *Pomorski rječnik*, Split 1984, 46.

banost ne bi opala. Budući da su htjeli stražariti, stalno su im davali neke vojne zapovijedi, kako bi neprestano bili u pokretu i time im se uklonila mogućnost da piju vino. Rašporski kapetan bio je mišljenja da bi se te vojnike moglo iskoristiti za neki pothvat u blizini, no kako ga ne bi optužili da ima određene namjere, nije ih htio upotrijebiti bez dobivanja javne zapovijedi. Zbog toga je poslušao generala Landa te je dužda obavijestio da stoji na raspolaganju za bilo kakvu odluku koju bi u tom smislu valjalo bespogovorno izvršiti.

3. Zaključak

Zapisi pokazuju na koji su način mletačke vlasti pratile djelovanje svojih vojnika, posebice njihovo ponašanje jer je Mletačkoj Republici bilo jako važno da trupe koje je brane budu dobro izvježbane i disciplinirane. S obzirom na činjenicu da, dakako, nije uvijek bilo tako, valjalo je što brže razmotriti postojeću situaciju i usuglasiti se s mogućim rješenjima, koja je potom trebalo što prije i provesti na terenu. U tome je i najveća važnost dokumenata ove vrste.

Prilog 1. Dokumenti o Holanđanima na Brijunima (1617.)⁸

I.

Serenissimo Principe

Ricevo avviso questa mattina dal signor Commissario Mudazzo, che ai Brioni hà gi-
onto un Vascello con soldati olandesi, il quale ha ferito fortuna, et rotto l'arbore grande,
onde ricerca remurchio, havendo dentro dieci soldati amalati. Hò fatto chiamar subito il
Illustrissimo sopracomito Thiepolo, per mandarlo à questo remurchio, il quale m'ha dimo-
strato un ordine dell'Eccellentissimo General Belegno, arrivato in questo punto, che tutte
le Galere che sono in queste rive, debbino subito inviarsi alla volta di Zara, per l'arrivo
verso Curzola di alquanti Bertoni spagnuoli. Io son rimasto confuso et ambiguo nell'impor-
tanza dell'uno, e l'altro servizio⁹, ma stimando maggiore il bisogno di questo remurchio,
et necessarissimo il servizio di una Galera almeno in queste acque per remurchio di essi
vascelli, per la custodia di Muggia et per altre occorrenze che ogn'ora s'incontrano, hò
preso libertà, per non mancare al servizio publico, et ai bisogni correnti, di mandar esso
Illustrissimo Thiepolo à remurchiar gli olandesi, et licentiar tutte le altre all'obbedienza
dell'Eccellentissimo Belegno, che stimo non mi haver allontanato dalla volontà publica
nel procurar à queste genti questa, et ogn'altra soddisfazione.

Di Capodistria à XI. di Aprile 1617.

Bernardo Thiepolo, Capitano di Raspo

⁸ Archivio di Stato di Venezia, *Senato. Dispacci. Provveditori da Terra e da Mar e altre cariche*, busta 225. Rukopis drugog dopisa (v. II) različit je od onoga u prvom, ali je potpis isti. Spise sam pronašao tijekom rada u arhivu 10. travnja 2013.

⁹ Tako zabilježeno u izvorniku.

II.

Serenissimo Prencipe

Il quarto vassello di soldati olandesi, che arrivò alli Brioni con la Maistra rotta, come già tre giorni, ne ha dato conto alla Serenità Vostra e poi gionto in questo porto à salvamento con la scorta di uno Pedota mandato dall'Illustrissimo signor Commissario Mudazzo, essendosi incontrato puoco discosto da Pirano con la galera Thiepola, che andava di mio ordine à remurchiarlo. Hieri fu sbarcata la gente, riuscita conforme all'altra di bellissima mostra al numero di 185, essendone morti per viaggio intorno a quindeci. Il suo Capitano è competissimo, parla Italiano sufficientemente et dimostra esser valoroso, et intendente. Tutti questi capi con li loro soldati desiderano di esser messi in fattione, dubitando che questi vini col stare in otio habbiano à partorire in essi qualche infermità. Et per questo li tengono ogni giorno essercitati con mostre, et altri bellissimi ordini militari, havendo voluto fare un corpo di guardia, et tenerli quanto è possibile in moto, per levargli l'occasione, et la commodità del bere. Io vado pensando se si potesse con questa gente tentar qualche impresa qui d'intorno, ma stimando che il valermi di questa soldatesca senza ordine publico potesse essermi attribuito à qualche persuntione perciò ne ho dato conto all'Eccellentissimo signor Generale Lando, siccome faccio che presente alla Serenità Vostra, alla quale se paresse di commettermi alcuna cosa in questo proposito, conformandomi alla volontà di Lei, et di Sua Eccellenza, anderò eseguendo con ogni spirito le loro commissioni.

Di Capo d'Istria à di 13. Aprile 1617.

Bernardo Thiepolo, Capitano di Raspo